

Suomen Historiallinen Seura

Jäsenlehti 4/1999

PDF-muodossa

SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

SEURAN TOIMISTO

Arkadiankatu 16 B 28, 00100 Helsinki, puh. 09-440 369, fax 09-441 468

Sähköposti: shs@histseura.fi

Kotisivu: <http://www.histseura.fi>

Toiminnanjohtaja Rauno Endén, varmimmin klo 9–12

Toimistos sihteeri Ulpu Marjomaa, klo 9-12

Kansallisbiografia: puh. 09-4546 586, fax 09-4546 583

SEURAN HALLITUS

Prof. Toivo Nygård, esimies	014-601 260
Dos. Aura Korppi-Tommola	040-558 7245
Prof. Pertti Haapala	03-2156 542
Prof. Seppo Hentilä	09-191 8936
Prof. Aila Lauha	09-191 23038
Dos. Pirkko Leino-Kaukiainen	09-191 8933
Dos. Anne Ollila	02-333 6672
Prof. Matti Peltonen	09-191 8950
Dos. Juha Sihvola	09-191 22997
Prof. Jouko Vahtola	08-553 3306

SEURAN JULKAISUJEN MYYNTI

Seuran julkaisut ovat edullisimmin ja jäsenalennuksin ostettavissa tai tilattavissa kirjakauppa *TIEDEKIRJA*ssa. *Jäsenalennus* on julkaisuista 30 %. *Seuran julkaisuluetteloa* voi tilata seuran toimistosta.

Julkaisujen ostot / tilaukset:

*TIEDEKIRJA, Kirkkokatu 14, 00170 Helsinki,

sähköp. tiedekirja@tsv.fi ; puh. 09-635 177, fax 09-635 017, klo 10–16.30

* *KIRJAKLUBI TIETO*, Lasipalatsi, puh. 09-612 1202; Mannerheimintie

22-24, 00100 HKI; kotisivu: www.dataclub.fi; sähköp. palvelu@dataklub.fi

**AKATEEMISET KIRJAKAUPAT*

* *KIRJAVÄLITYS* (välittää kirjoja tilauksesta kaikkiin kirjakauppoihin)

Alennukset muiden seurojen julkaisuista

Suomen historiallinen seura on tehnyt seuraavien seurojen kanssa sopimukset 25 – 30 %:n vastavuoroisten alennusten myöntämisestä toistensa jäsenille: Historiallinen yhdistys, Historian Ystävien Liitto, Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Suomen kirkkohistoriallinen seura, Suomen Sotahistoriallinen Seura, Svenska litteratursällskapet i Finland, Suomen muinaismuistoyhdistys, Suomen Sukututkimusseura, Sukuseurojen keskusliitto, Taidehistorian seura, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, International Council of Monuments and sites / Suomen osasto, Suomen Lääketieteen Historian Seura.

Toivo Nygård

ONKO SUUREMPI PAREMPI?

Suomen historiallisesta seurasta on vuosien mittaan kehittynyt melkoinen kustantaja. Tämänvuotinen titteleiden määrä nousee ennätyselliseen 30:een, minkä lisäksi tulevat vielä 16 väitöskirjan sähköiset rinnakkaisversiot Helsingin yliopiston verkossa. Julkaisumäärien kasvu on tapahtunut vähin erin ja jäänyt usein seuran jäseniltäkin huomaamatta. Tällä hetkellä voi sanoa, että valtaosan seuran toimintakapasiteetista ja varoista - pääosin myös tuloista - suuntautuu juuri tieteellisten tutkimustulosten julkistamiseen. Seura on saanut Suomen Akatemialta vuosittain hieman vajaat 700 000 markkaa julkaisutukea. Tämä tuki on kuitenkin vuosittain “katkolla”, jolloin julkaisutoiminnan menestyksekkäs hoitaminen on tapahtunut vähintäänkin epävarmoissa taloudellisissa puitteissa. seurallahan ei ole varallisuuden tuomaa omaa likviditeettiä.

Sinänsä seuran oma julkaisutoiminta on myönteinen asia. Julkaisutoiminta oli alun alkaen yksi seuran keskeisimmistä toiminta-alueista. Tavoitteena oli julkaista tutkijajäsenten tutkimusten tuloksia. Kuitenkin jo pitkään ovat väitöskirjat täyttäneet suuren osan vuotuisesta julkaisuvolyymistä. Seuran kautta on nuorille tutkijoille avautunut nopea tie väitöskirjojensa painattamiseen ja seuran sarjoissa ne ovat saaneet suhteellisen hyvän näkyvyyden. Tietylnlainen atutomaatio ja taloudellisen katteen puuttuminen ovat aiheuttaneet sen, että seura ei ole oikeastaan voinut linjata julkaisutoimintansa suuntaa ja sisältöä.

Historiallinen seura käynnistikin viime kesänä neuvottelut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa julkaisutoimintojen yhdistämisestä. SKS:n julkaisutoiminta on

ollut erittäin laajaa ja kansallisesti merkittävää. Sen kautta on saatettu yleisön käsiin lukuisia kansallisesti ja kulttuurisesti keskeisiä teoksia. SKS:n tavoitteet ja toimintaperiaatteet osuvat hyvin yksiin Historiallisen Seuran toimintalinjojen kanssa. SKS tuntui siten juuri sellaiselta taholta, jonka kanssa yhteistyö julkaisutoiminnan osalta vaikutti luontevalta. Kyse oli palaamisesta alkujuurille, sillä Historiallisen seuran syntyi 1866 SKS:n historiallisena osakauntana, mistä asemasta se itsenäistyi omaksi tieteelliseksi seurakseen 1875.

Neuvottelut SKS:n kanssa edistyivät nopeasti. Päätökset julkaisutoimintojen yhdistämisestä saatiin molemmissa seuroissa tehtyä syksyn 1999 kuluessa ja yhdistyminen tapahtuu vuodenvaihteessa 1999/2000. Näin Suomeen syntyy huomattavan suuri humanistinen erikoiskustantamo, jonka valikoima koostuu historian, kansanperinteen, kirjallisuuden- ja kielentutkimuksen tutkimuksista sekä paljolti saman alueen yleisteoksista, suurteoksista ja erillisjulkaisuista. Näiden lisäksi SKS on julkaissut ja jatkossakin julkaisee teoksia elokuvatutkimuksen, taidehistorian ja monen muun humanistisen tutkimuksen alueelta. Vuotuisten nimekkeiden määrä nousee jo alkuvaiheessa noin sataan. Kun SKS on valmis samanaikaisesti lisäämään henkilö- ja markkinointiresursseja, tulee SKS:n julkaisutoiminta saamaan entistä suuremman näkyvyyden ja painon tietokirjojen kustannusalalla.

Suomen historiallinen seura ei tämän julkaisutoimen yhdistämisen seurauksena häviä. Se jatkaa toimintaansa itsenäisenä tieteellisenä keskusseurana. Sillä on nyt mahdollisuus kehittää niitä toiminta-alueita, jotka parina viime vuosikymmenenä ovat jääneet julkaisutoiminnan jalkoihin. Seuran merkitystä tieteellisen keskustelun avajana ja kävijänä pyritään kehittämään. Ohjelmatarjonnassa pyrkimyksenä on kehittää ns. "round table"-tyyppistä työskentelyä siten, että luodaan entisten kuukausikokousten rinnalle uusia vuotuisia teemoja. Historian ilmiöitä lähestytään eri näkökulmista useissa tilaisuuksissa seminaarityöskentelyn tapaan.

Rauno Endén

***SUOMEN HISTORIALLISEN SEURAN
JA SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN
JULKAISUTOIMINTOJEN YHDISTYMINEN 1.1.2000***

Suomen historiallinen seura ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ovat päättäneet yhdistää julkaisutoimintansa vuoden 2000 alusta. Historiallisen seuran kuusi julkaisusarjaa siirtyvät SKS:ään julkaistavaksi samannimisinä ja samalla tavoin profiloituneina sarjoina. Sarjojen mukana SKS:ään siirtyy historiallisen seuran toiminnanjohtaja vastaamaan lähinnä historian alaan kuuluvista teoksista. Fuusion seurauksena Suomeen syntyy merkittävän kokoinen humanistinen, pääosin tiede- ja tietokirjoihin erikoistunut kustantamo, jonka vuotuinen nimekemäärä jo alussa jousee noin sataan. Fuusiossa ei yhdisty vain kaksi “suurta ja kaunista”, vaan SKS on samalla satsaamassa merkittävästi henkilö- ja taloudellisia lisäresursseja. SKS:n näkyvyys ja painoarvo kustantajana lisääntyy, samoin sen houkuttavuus julkaisukanavana.

Yhteistyö SHS:n ja SKS:n kesken jatkuu julkaisuasioissa vuodenvaihteen jälkeenkin. Historiallisen seuran vanhoihin sarjoihin jätettävät käsikirjoitukset läpikäyvät entisenlaisen tieteellisen referee-käytännön. Historiallisen seuran hallitus nimeää käsikirjoituksille vanhaan tapaan tarkastajat. Näin turvataan historian asiantuntemus tehtäessä julkaisupäätöksiä historian alaan kuuluvista tieteellisistä hankkeista.

Jäsenet säilyttävät uudessa järjestelmässä vanhat etunsa. Vuosijäsenet saavat edelleen alennukset seuran sarjoissa julkaistuista teoksista Tiedekirjassa asioidessaan. Samoin heille lähetetään kolme jäsenlehteä sekä yksi Historiallisen Arkiston numero vuosittain maksuttomasti. Pitemmällä tähtäyksellä molempien seurojen jäsenetuja pyritään jossakin määrin yhdenmukaistamaan. Muiden humanististen seurojen kanssa solmitut alennussopimukset jatkuvat entiseen tapaan.

Kustannustoiminnan fuusio ei muuta Historiallisen seuran toiminta-periaatetta “edistää historian tutkimusta ja tuntemusta”, vaan seuran keskeisiä tehtäviä ovat edelleen:

- pitää yllä historian tutkijoiden yhteisön sisällä tutkimukseen ja tutkimustulosten arviointiin liittyvää laajapohjaista tieteellistä keskustelua
- hoitaa historia-alaan liittyviä suhteita tutkijayhteisön ulkopuolelle yhteiskunnan eri tahoilla ja tasoilla
- hoitaa alan kansainvälisiä yhteyksiä
- edistää historian alaan kuuluvaa julkaisutoimintaa

Seura pyrkii kehittämään internet-sivujaan ja niiden avulla vastaamaan historia-alan tiedeyhteisön tiedotustarpeisiin. Kotimaisen informaation lisäksi pyritään erityisesti ottamaan huomioon myös kansainväliset asiat (esim. kongressi-informaatio).

Seuran merkitystä tieteellisen keskustelun avaajana ja kävijänä pyritään myös kehittämään. Tarkoituksena on siirtää painopistettä esitelmätilaisuuksista lähinnä “round table”-tyyppiseen työskentelyyn siten, että luodaan entisten (tutkijakokoukset, vuosikokoukset) lisäksi uusia vuotuisia traditioita. Kehittelyn kohteena on ajatus lähestyä historian ilmiöitä eri näkökulmista ikäänkuin “vuoden teemoina”, joita tarkastellaan useissa tilaisuuksissa seminaarityöskentelyn tapaan lyhyiden alustusten pohjalta.

Vuoden 2000 tapahtumista mainittakoon syksyllä järjestettävät Historian Päivät, jotka samalla ovat seuran 125-vuotisjuhlat. Niiden ympärille rakennetaan yhteistyössä muiden valtakunnallisten ja paikallisten historiallisten yhteisöjen kanssa kokonainen “Historian viikko”, jolloin jokaiselle päivälle suunnitellaan runsaasti erilaista ohjelmaa sekä Helsingissä että muissa yliopistokaupungeissa.

Uskomme historiallisessa seurassa vahvasti siihen, että tämä uusi järjestely koituu molemmille osapuolille eduksi. Historiallisen seuran julkaisutoiminnan menestyksekkäs hoitaminen pelkän vuosittain katkolla olevan valtionavun turvin nykyisessä laajuudessaan olisi pitkän päälle ollut vaikeata. Uudessa suuressa organisaatiossa historian julkaisujen näkyvyys ja saatavuus paranee ratkaisevasti. Siten seuran perimmäinen tarkoitus - historian tutkimustulosten välittäminen - toteutuu vastaisuudessa entistäkin paremmin.

Suomen Historiallinen Seura

Keskiviikko 15.12.1999 klo 17.15 - 19.00 Tieteiden talossa Kirkkokatu 6, Helsinki (HUOM. muuttunut kellonaika!)

Kuukausikokousteemana **Historian popularisointi.**

Tilaisuuden alustajina:

- kirjailija, professori *Kaari Utrio*.
- dos. *Jari Ehrnrooth*
- prof. *Juha Siltala*

Kaikki kiinnostuneet tervetuloa!

Kirjaklubi Tieto Lasipalatsissa

Suomen Historiallinen Seura, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Gaudeamus, Like, Vastapaino ja Rakennustieto perustivat viime talvena *Kirjaklubi Tieto* -nimisen tietokirjojen markkinointiorganisaation, joka on julkaissut “kerholehteä” sekä niitä täydentäviä verkkosivuja.

Kirjaklubi Tieto on marraskuun puolivälissä siirtynyt *Helsingin Dataclub Oy:n* hoitoon, joka avasi marrakuun lopulla Lasipalatsiin tietokirjoihin erikoistuneen myymälän *Kirjaklubi Tiedon*. Tämä merkitsee sitä että nyt löytyy aivan Helsingin ydinkeskustasta kotimaisten tietokustantajien tietokirjoihin erikoistunut myymälä, johon liittyy lehteä julkaiseva kirjakerho ja sen nettiversio. Toivomme tästä kerhokaupasta ja siihen liittyvästä verkkokirjakaupasta kehittyvän nopeassa tahdissa tehokkaan, nopean ja edullisen tietokirjojen hankkimiskanavan kaikille laatu-kirjallisuudesta kiinnostuneille.

Suomen kirkkohistoriallinen seura

Suomen kirkkohistoriallisen seuran kuukausikokoukset pidetään perinteiseen tapaan kuukauden ensimmäisenä maanantaina. Kokouspaikkana on Helsingin yliopiston *Monrepos-sali* ja tilaisuudet alkavat kello 18.15 ja esitelmät kestävät noin 45 minuuttia. Kaikki asianharrastajat ovat tervetulleita. Kirkkohistoriallisesta seurasta ja sen toiminnasta saa lisätietoja seuran kotisivuilta internetistä: www.helsinki.fi/teol/khl/skhs

Maanantai 13.12.1999

Tteologian maisteri *Ilkka Huhta*: Herännäisyyden historiakuvan muutos 1880-luvulta vuoteen 1917

Tiedustelut:

dos. Hannu Mustakallio <mustakallio@teologi.helsinki.fi>

“Kuolema, yhteisö ja sukupuoli antiikin maailmassa”-projekti

KUOLEMANKULTTUURI JA ANTIIKIN HAUTAUSTRADITIOT

Helsingin yliopiston Historian laitoksella, Unionink. 38, luentosali A205, To 16.12.1999
klo 10-16

Ohjelma

klo 10-12

Dos. Päivi Setälä: Seminaarin avaus

Dos. Juha Sihvola: Kuoleman ja maailmanlopun pelko

Prof. Margareta Steinby: Vatikaanin autoparcon hautausmaan naisten haudat

klo 13-16

Prof. Aili Nenola: Surun paikka kuolemankulttuurissa

Dos. Leena Pietilä-Castren: Keski-Italian hautaustavoista tasavallan ajalla

FT. Maijastiina Kahlos: Ikuista turvaa? Hautojen suojelu Isola Sacrasa

Dos. Heikki Kotila: Augustinus vanhan hautaustradition uudelleentulkitsijana

Dos. Katariina Mustakallio: Kuolema, yhteisö ja sukupuoli antiikin maailmassa -projektin lähtökohtia

Suomen Historiallisen Seuran syksyn julkaisut 1999

Ismo Nurmi, Slovakia - A Playground for Nationalism and National Identity, 1918-1920. BH 42. Nid. 203 s. Jäsenhinta 98,-

Arto Nevala, Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. 1999. BH 43. Nid. 274 s. Jäsenhinta 98,-

Markku Mattila, Kansamme parhaaksi. Rotuhygieniä Suomessa vuoden 1935 sterilointilakiin asti. BH 44. Nid. 435 s. Jäsenhinta 98,-

Juha Hiltunen, The Ancient Kings of Peru. The Reliability of the Chronicle of Fernando de Montesinos. BH 45. Nid. Kuv. 512 s. Jäsenhinta 98,-

Markku Nenonen, Elokuvatarkastuksen synty Suomessa 1907-1922. BH 46. Nid..Kuv. 229 s. Jäsenhinta 98,-

Jarmo Oikarinen: The Middle East in the American Quest for World Order. Ideas of Power, Economics and Social Development i United States Foreign Policy, 1953-1961. BH 47. 268 s. Jäsenhinta 98,-

Elina Waris: Yksissä leivissä. Ruokolahtelainen perhelaitos ja yhteisöllinen toiminta 1750-1860. BH 48. Nid. Kuv. 250 s. Jäsenhinta 98,-

Kaisa Kauranen, Rahvas, kauppahuone, esivalta. Katovuodet pohjoisessa Suomessa 1830-luvulla. HTutk. 204. Nid. Kuv. 180 s. Jäsenhinta 98,-

Mikko Uola, Suomi sitoutuu hajottamaan. Järjestöjen lakkauttaminen vuoden 1944 välirauhansopimuksen 21. artiklan perusteella. HTutk. 205. Nid. Kuv. 288 s. Jäsenhinta 98,-

Anne Ollila (ed.), Historical Perspectives on Memory. SH 61. Nid. 222 s. Jäsenhinta 98,-

Marjatta Hietala - Lars Nilsson (red.), Women in Towns. SH 60. Nid. Kuv. 250 s. Jäsenhinta 98,-

Karl-Erik Michelsen, Viides sääty. Insinöörit suomalaisessa yhteiskunnassa. Julkaistu yhteistyössä Tekniikan Akateemisten Liiton kanssa. Nid. Kuv. 407 s. Ovh 180,- Jäsenhinta 126,-

Osmo Hyytiä, Karjalais-Suomalainen neuvostotasavalta kansallisena tasavaltana 1940-1956. Nid. Kuv. 208 s. Ovh 140,- Jäsenhinta 98,-

TUTKIMUKSEN ETIIKKA JA HISTORIOITSIJAN VASTUU

Historialle, joka ei ole sellaisenaan ns. väline- tai hyötytiede, asettaa nykyisyys melkoisia paineita. Historia voi kuitenkin vastata haasteisiin tarjoamalla ihmisille syvällistä ja kriittistä tietoa. Parhaassa tapauksessa se voi korkeatasoiseen tutkimukseen perustuvan tiedon välityksellä olla muuttamassa ”tietokoneyhteiskuntaa” tietoyhteiskunnaksi. Historioitsijoiden on osallistuttava sisältöjen tuottamiseen tekniikkaa hyväksi käyttäen; ei tekniikan hyväksikäyttämänä.

Nykyajan tieto on näennäisestä massiivisuudestaan ja systemaattisuudestaan huolimatta usein fragmentaarista, pinnallista, joskus hämää ja historioitsijan silmin katsoen jopa kummallista. Ihmisen olisi kuitenkin pyrittävä selventämään, jäsentämään ja ymmärtämään sitä sekä muodostamaan siitä itselleen jonkinlainen kokonaiskuva. Historioitsijan velvollisuus on menneisyyden kulttuuriperinnön siirtäminen tulevaisuuteen uudellakin tavalla. Tämä tehtävä voi tuoda mukanaan myös uusia eettisiä ongelmia. Se korostaa historioitsijan vastuuta entisestään.

Historioitsija on vastuullinen paitsi tiedyhteisölleen myös tavalliselle kansalaiselle; sille, jolla ei ole mahdollisuutta hankkia sitä tietomäärää, mitä yksittäisen ilmiön sijoittaminen menneisyyden yhteyksiinsä vaatisi. Historia on esim. kouluopetuksessa niitä harvoja aineita, jotka tarjoavat nuorelle ihmiselle aineksia ja mahdollisuuksia monipuolisen maailmankuvan ja moniarvoisen yhteiskuntanäkemyksen muodostamiseen. Siksi on tärkeää, mitä ja millaista tietoa koululaiset ja historiasta kiinnostuneet kansalaiset tieteeltämme saavat. Historioitsija pystyy tarjoamaan ihmisille ja julkisuudelle apuvälineen nykyisyyden oivaltamiseen.

Tutkimuksen etiikka on osa kansallista jopa työpaikkakohtaista kulttuuria. Kysymys on siitä, miten yksilö yhteisöelämässä toimii ja mitä vaatimuksia yhteisö hänelle asettaa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta kiinnitti keväällä 1998 huomionsa ”hyvän tieteellisen käytännön” periaatteisiin. Neuvottelukunnan työn tavoite oli varsin rajoitettu: lähinnä tieteellisen vilpin estäminen. Tärkeystään huolimatta vilppi lienee kuitenkin vain yksi, joskin monissa tutkimusyhteisöissä varsin keskeinen, osa tieteen eettisistä ongelmista. Näkisin, ettei sillä historiantutkimuksessa ole ensiarvoisen tärkeää merkitystä. Raaka epärehellisyys on sitä paitsi helpoimmin havaittava ja paljastettavissa oleva ongelma.

Viime vuosina on moniin yliopistoihin perustettu paikallisia toimikuntia arvioimaan ja neuvomaan tutkimustyöhön liittyvissä eettisissä ongelmissa. Myös erilaiset vastuukysymykset on luettu eettisen puolen ongelmiin, joihin kuulunevat lisäksi tutkimuskohteiden valinta, tietosuoja, tutkimusmenetelmät ja —tekniikka. Tutkimustiedon julkistaminenkin on aiheuttanut kirpeää keskustelua tieteen etiikasta. Kysymys on viime kädessä siitä, kenellä on omistusoikeus tietoon. Suuret projektit ovat vaatineet kalliita tutkimusvälineitä, tutkimusyksiköt ovat painuneet, omistajat ja johtajat katsovat ”omistavansa” niiden piirissä hankitun tiedon ja siten myös yksityisen tutkijan tulokset. Ongelmat ovat olleet oleellisia vanhastaan luonnontieteissä.

Mutta myös humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla, tutkivatpa ne ihmistä menneisyydessä tai nykyisyydessä, on käytävä jatkuvaa keskustelua eettisistä kysymyksestä; usein

niissä sivutaan ihmisyyden perusarvoja. Viralliset säännöt eivät voi antaa muuta kuin yleistä osviittaa.

Jokaisen tutkijan henkilökohtainen arvojärjestelmä lopulta määrää, miten hänen on meneteltävä; ts. mitä hän pitää oikeana ja mitä vääränä. Valmiutta ja halua oikeaan menettelyyn ei voida ainakaan äkkiä, säädellä virallisilla ohjeilla. Ne ovat joko liian väljiä tai sitten suorastaan ehkäisevät tutkimusta. Oikeastaan tutkijan oma ”moraali” on ratkaisevassa asemassa.

Vaikka ongelma tieteellisen tiedon julkistamisesta näydyttäisi koskevan luonnontieteellistä tutkimusta, historioitsijan on kuitenkin turha hurskastellen pestä käsiään. Uhka — joskin hieman toisen laatuinen, piilee omassakin tieteessämme. Viime aikojen tieteellisen tiedon julkistamiseen on ilmestynyt yksi uusi piirre, tai voisiko sanoa vanha piirre on näyttänyt kielteisen puolensa. Kilpailun kovetessa tulosten julkistamisen kynns on madaltunut; ainakin osittain. Osa-syyllinen on ollut julkisuus — laajasti ottaen yhteiskunta, joka on ollut hyvin kiinnostunut tiettyjä ilmiöitä koskevasta historiallisesta ja yhteiskuntatieteellisestä tiedosta. Julkisuus tarvitsee uutisarvoista aineistoa. Mutta uutisarvoinen ei välttämättä — korostan välttämättä — merkitse samaa kuin tieteellisesti täysipainoinen. Ns. suuren yleisön kannalta puolivalmiit ja valikoidut sisällöt voivat olla huomattavasti mielenkiintoisempia kuin täysin tieteen sosiaalisuuden kriteerit täyttävät tulokset. Paine vain tutkimuksen eräiden puolien, joskus täysin sekundaaristen, julkistamiseen on kasvanut. Ajoin — tosin historiassa harvoin — turvaututaan asioita yksinkertaistavaan ja vääristävään sisältöön kenenkään sitä edes tietoisesti haluamatta. Historioitsijan vastuu on siinä, että sen olisi opetettava julkisuuden pelisäännöt osatakseen ”pitää puoliaan”. Asiantuntijan olisi määritettävä sisältö, tiedotusväineiden olisi saatava valita muoto.

Yksi hyvin keskeinen kysymys on tutkimuksen kohteena olevan yksilön ihmisarvon ja oikeuksien varjeleminen. Historian omalaatuisuus on siinä, että asia näyttää yhtäältä merkitykseltään — ja — Ältä mutta toisaalta se kuitenkin on keskeinen. Asiakirjoissa esiintyvien henkilöiden ominaisuudet saattavat olla hyvinkin arkaluonteisia. Tutkijan on oman eettisen näkemyksensä pohjalta ratkaistava, mitä ja miten hän aikoo asioista kertoa. Ongelma ei ole suuri silloin, kun yksilö häipyä tunnuslukujen joukkoon. Kun tutkimus kohdistuu yksilöön ja pieneen joukkoon tai paikkaan, alkaa ongelmia esiintyä, etenkin silloin, kun kyse on ns. nuoremasta historiasta. Murha, tappo, raiskaus, varkaus, eläinmeensekaantuminen, käpykaartilaisuus, teloitus hulluudesta ja sterilisaatiosta puhumatta ovat asioita, joista ihmisen sukulaiset eivät välttämättä halua kuulla ensimmäistä kertaa median kautta suodattuneena tietona. Ajan arvot ja mielenkiinnon kohteet vaikuttavat historioitsijan kysymyksiin ja saatuihin vastauksiin.

Yksilötasolle menevän marginalisoinisperusteen kuvailu voi tuntua hyvinkin kiusalliselta. Suuri osa esim. marginaaliryhmien historian käyttämisestä asiakirjoista löytyy julkisista arkistoista. Yhteiskunnan papereihin jouduttuaan poikkeava on siellä pysynyt pitkään ja jättänyt jälkeensä usein suuren nipun asiakirjoja. Tällaiset tietopankit voivat olla käyttökelpoisia taisteluvälineitä menestyksestä tulevaisuudessa taisteltaessa. Vahvoja merkkejä tähän suuntaan on jo ns. suuressa maailmassa esiintynyt. Historioitsijalla on tässä kysymyksessä oma etunsakin ajettavana. Päättyessään syystä tai syyttä suojella itseään yhteisö ei erottele median palveluksessa olevia henkilöitä Kleion ystävästä. Kohtelu on yhtenäistä ja kyyti voi olla kylmä. Käsitetyhteiskunnan turvallisuudesta vaihtelee ajan myötä kuten historioitsijat hyvin tietävät. Ja siitä

eivät pääätä historioitsijat vaan lähinnä poliittikot ja yhteiskuntateknokraatit.

Historioitsijan vastuu sisältää paitsi julkaisemisen ja esiintymisen myös velvollisuuden saada asiansa esiin, jos se on tärkeä. Tieto on kerrottava tavalla, jota tavalliset ihmiset ymmärtävät. Historioitsijat eivät saa menetellä niin, että heidän edustamaansa tiedettä voidaan luonnehtia Tolstoin sanoin: Historiantutkimus muistuttaa kuuroa ihmistä, joka vastailee kysymyksiin, joita kukaan ei tee. Historia ei saa olla pelkästään skandaalitarinoita kuvittava esimerkkikokoelma. Mutta se ei saa olla myöskään menneisyyden penkomista sen itsensä vuoksi taikka tutkijan oman uteliaisuuden tyydyttämiseksi.

Historioitsijan on hyvä aina muistaa sanan historia kaksinainen merkitys ja se, että mikä kirjoitetaan ja säilyy on menneisyyttä, mikä ei tule muistiin eikä näy asiakirjoissa ei yksinkertaisesti ole olemassa eikä sen sisältämää kulttuuriperintöä voida myöskään siirtää tulevalle sukupolvelle. Kirjoitetun historian sisältö muuttuu, vaikei menneisyys sellaisenaan muuttuisi. Historioitsijat jos ketkä tietänevät, että tiedettä käytetään vahvistamaan ennakkokäsityksiä. Aina on löytynyt ja löytyy tiedeihmisiä, jotka ovat valmiit kirjoittamaan perustelut jo päätetylle asialle.

Kuuluisa historioitsija Erich Hobsbawm luonnehtii viimeisimmässä suurteoksessaan äärimmäisyyksien aika historian merkitystä ja nykyajan yleisilmettä mielestäni muistamisen arvoisella tavalla. Hobsbawmin mukaan yksi 1900-luvun loppupuolen luonteenomaisimpia ja järkyttävimpiä ilmiöitä on menneisyyden taikka oikeastaan niiden sosiaalisten mekanismien tuhoaminen, jotka liittävät nykyajan ihmisten kokemukset aikaisempien sukupolvien kokemukseen.

Useimmat vuosisadan lopun nuoret kasvavat eräänlaisessa pysyvässä nykyhetkessä, josta puuttuu elimellinen yhteys sitä edeltävään yhteiseen menneisyyteen. Juuri tämän vuoksi historioitsijan olisi muistettava se, minkä muut unohtavat. Se tekee heistä päätyväällä vuosituhanella ja alkavalla uudella tärkeimpiä kuin koskaan ennen. He, eli me, saamme palkkaa siitä, että sanomme asioita, joita muut eivät ehkä haluakaan kuunnella mutta joita heidän olisi kuunneltava säilyttääkseen ihmisyyhteisön kulttuuriperinteen. Joskus kuitenkin tuntuu, että puhumme asioita, joita odotamme ihmisten mielellään kuuntelevan.

Toisaalta historiatieteen metodinen kehitys on vienyt yhä pienemmiltä näyttävien ongelmien ratkaisemiseen. Korostan sanaa näyttävien, koska todellisuudessa asia ei ole näin. Mutta usein on se, miltä näyttää, tärkeämpää kuin se, miten on. Sen tutkiminen, miten laajat ilmiöt ja suuret kokonaisuudet liittyvät toisiinsa, tai edes kysyminen, ovatko ne vaikutussuhteessa toisiinsa, tuntuu jäävän vähemmälle. Usein tosin on mahdotonta tutkia sillä tarkkuudella, mitä nykyhistoria vaatii, globaalisia tai yleisinhimillisiä ilmiöitä, koska saatu tieto tuntuu hyvin epävarmalta ja epämääräiseltä, pitkälti spekulatiiviselta. Ehkä suurempia riskjä olisi kuitenkin otettava. Ainakin historioitsijan olisi oltava enemmän kuin kronikoitsija, muistiin palauttaja tai tiedon kerääjä, niin kiinteästi kuin kyseiset tehtävät toimenkuvaan kuuluvatkin.

Historioitsijan vastuusta ei vähäisin liene sen kysymyksen ratkaisu, kenen tai minkä historiaa kirjoitetaan ja siten luetaan ja muistetaan. Jos me unohdamme historiasta sen osan, joka ei sovi omaan maailmankuvaamme tai ns. yhteiskunnan sen hetkiseen tarpeeseen, olemme yhtä älymme ulottuvuutta köyhempiä ja puute kertautuu teoissamme ja maailman tapahtumien

hahmottamiskyvyssämme. Historian on oltava moniarvoista ja —puolista. Meni kauan, ennen kuin virallisen säätyjaotuksen ulkopuoliset ryhmät tulivat historian tutkimuksen kohteiksi. Nyt on vaara, että ns. ideologisten häviäjien menneisyys epähistoriallistetaan. Hobsbawmin mukaan maailma on nähnyt tälläkin vuosisadalla esimerkkejä siitä, miten häviäjät ja niiden kanssa yhteistyössä olleet vaiennettiin tai ne vaikenivat. Siten ne suljettiin pois historankirjoituksesta ja henkisestä elmästämme ja maailmankuvastamme. Hän viittaa siihen, että sama voi tapahtua kylmän sodan häviäjille. Historioitsijan vastuu vaatii rationaalisesti ymmärtämään niitäkin asioita, joita hän kaikkein vähiten haluaisi käsittää.

Historia on kokonaisuudessaan tärkeä asia. Mutta eräät sen ongelmat ja ilmiöt nousevat toistuvasti mielenkiinnon kohteiksi. Niitä tutkittaessa on aina unohdettu ja unohdetaan vastakin, että ihminen on tärkeä historian tutkimukselle, vaikkei hän kuulu mihinkään yhteiskunnalliseen ajatus— tai kehityssuuntaan. Tämä on se vero, jonka tieteellinen historian tutkimus joutuu sitä kustantavalle yhteisölleen maksamaan. Mutta historioitsijoista itsestään riippuu, kasvaako vero koko ajan vai pystytäänkö sitä laskemaan.

Tosiasioita vääristelemättä tästäkin mutta tietyn vakaumuksen kyllästävästä kirjoitetusta historiasta tulee helposti taisteluase poliittisia kannanottoja perusteltaessa. Otan esimerkin Suomen omalaatuisesta menneisyydestä — sitäkin se mielestäni on. Koska liittäminen Venäjään ja ruotsin kielen säilyminen poliittisesta muutoksesta huolimatta virkakielenä, saivat kielen, luokan ja politiikan rajat samastumaan ja inspiroimaan historioitsijoita. Vuoden 1809 poliittisesta muutoksesta huolimatta itse perusasetelma säilyi ennallaan: pieni kansa, myöhemmin myös valtio, eli suuremman ja voimakkaamman valtion sisällä tai yhteydessä tai osana — en nyt käy sotimaan maan statuksen historiasta.

Jokin aika sitten keskusteltiin jälleen kerran siitä, mikä olisi ollut kehitys Suomessa, jos se olisi pysynyt Ruotsin yhteydessä; eli vieläkin pelkistetympin ilmaistuna kysymys kuului: oliko Venäjän vallan aika Suomelle edistyksen vai taantumuksen kautta. Keskustelun, jonka kohteena olleisiin tapahtumiin ja niiden historian kirjoituksessa saamiin tulkintoihin en tässä puutu. Mieliä vaihdettiin valtakunnan suurimman sanomalehdenkin palstoilla. Keskustelu osoitti pikemminkin jonkinlaista vapaudentunnon riemua kuin tieteellistä argumentointia. Tuntui ehkä hyvältä pitkästä ajasta sanoa, mitä mieltä tietyistä asioista oikein oltiin. Keskustelu nosti historian mediaan. Eri juttu sitten kokonaan on, mitä lukijat historian tutkimuksen metodiiikasta ja periaatteista ajattelivat.

Äskettäin herätettiin myös keskustelu sotasyllisyysoikeudenkäynnin välttämättömyydestä. Käsittääkseni on olemassa tutkimusta, joka osoittaa, että Neuvostoliiton johto piti sitä välttämättömänä eikä olisi suostunut suomalaisten erikoiskohteluun. Keskustelun vaikutin lienee ollutkin lähtöisin jostakin muusta kuin tieteellisestä ambitiosta. Mieliä vaihdolla oli yleisön keskuudessa mielenkiintoa mutta historian tutkimusta ajatellen sillä oli lähinnä marginaalinen merkitys. Esimerkit osoittanevat, miten erilaiset median, suuren yleisön ja ammatti-historioitsijoiden tavoitteet ovat. Historioitsijoiden vastuuseen kuuluu, osata tasapainotella näiden kolmen vaatimuksen ristipaineessa.

Menneisyyden tapahtumilla spekuloidaan voisivatkin lukea Hobsbawmia, hänen sanomaansa hieman suomalaisittain tulkiten. Historioitsijan tehtävä ei ole antaa veikkausvihjeitä. Ainoat

pesäpallo— ottelut, joista hän voi esittää tieteellisiä näkemyksiä, on jo voitettu tai hävitty. Ja kuten kaikki tiedämme, tällaisilla vihjeillä ei juuri ole suurta rahallista arvoa tämän päivän Suomessa. Hobsbawm toteaa, että oli ennusteiden laatijoiden pätevyys mikä tahansa, he ovat viimeisinä vuosikymmeninä menestyneet harvinaisen huonosti. Hänen mukaansa heihin luottavat — tai teeskentelevät luottavansa — vain hallitukset ja erilaiset talouselämän tutkimuslaitokset. Omatkin kokemuksemme 1990-luvun alun tapahtumista viittaavat asioiden näin olevan. Ehkä juuri 1980-luvulla olisi ollut aihetta katsoa, miten meni 1920-luvulla ja mitä sitten oikein tapahtui. Siinä ehkä olisi ollut historioitsijoille ns. tuhannen ecun paikka puhua vähän korotetummalla äänellä.

Mutta historioitsijan on — tehdessään itseään tarpeelliseksi— varottava etsimästä menneisyydestä pelkästään nykyisyyden juuria. Menneisyyden ihmisillä ja yhteisöillä oli omat valintamahdollisuutensa. Historiaa ei voi kirjoittaa pelkästään lopputuloksesta lähtien. Uuden tilanteen eteen historioitsijat ovat joutuneet senkin vuoksi, että itse politiikan perusyksiköt, suvereenit kansallisvaltiot, ovat pirstoutuneet ylikansallisten taloudellisten voimien vaikutuksesta. Ja aivan viime vuosikymmeninä suurten yhtiöiden kansainvälistyminen ja kansallisesta politiikasta riippumaton kehitys lienee jokaisen havaittavissa. Muutoksen dramaattisuutta on lisännyt tai se on tehnyt edellisen ilmiön mahdolliseksi kuljetuksen ja tiedonvälityksen todellinen vallankumous. Paradoksaalista on, että samaan aikaan se tiedonvälitys, joka on tapahtunut perheiden ja pienyhteisöjen sisällä, on näiden yhteisöjen muututtua lähes kadonnut. Ja tämä olisi historiallisen kulttuuriperinnön välittämisen kannalta ensiarvoisen tärkeä.

Viimeksi mainittu on luonut kuilun nykyisyyden ja menneisyyden sukupolvien välille. Tämän kuilun täyttämässä, ts. sisällön antamisessa tekniselle ja kaupalliselle kuorelle on historioitsijan tehtävä ja siinä hänen suurin vastuunsa tulevaisuudesta. Kyse ei ole yksityisistä tiedoista, niiden paikkansapitävyydestä, ei edes tulkinnoista. Kysymys on paljon laajempi ja tärkeämpi: miten säilyttää mielenkiinto menneisyyteen ja miten tehdä se siten, että saataisiin menneestä kulttuurista jos ei nyt oikeaa niin ainakin monipuolista tietoa nykyisyyden ja tulevaisuuden henkiseksi sisällöksi.

Suomen kirkkohistoriallisen seuran kirja uutuuksia

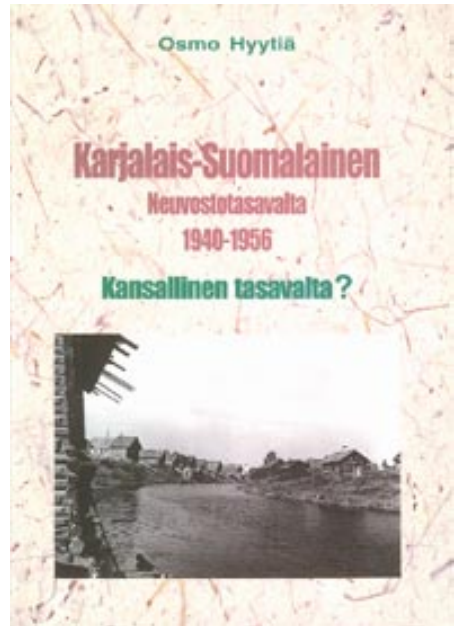
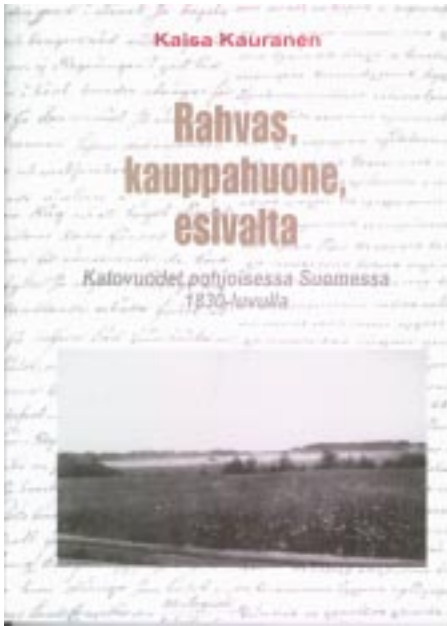
Hannu Mustakallio (toim.), Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 87-88

Nid. 803 s. Jäsenalennushinta 120 mk (ovh 200,-)

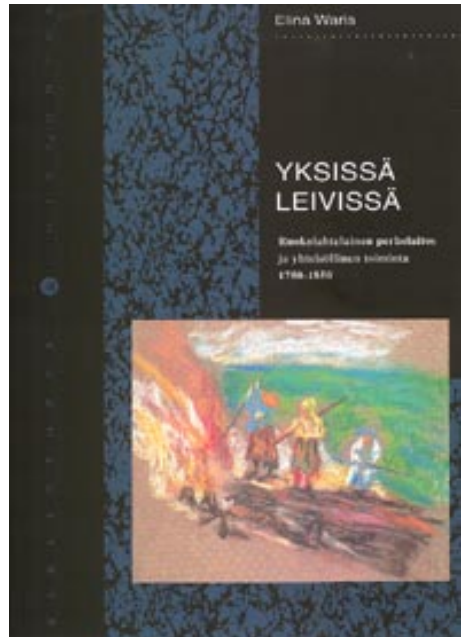
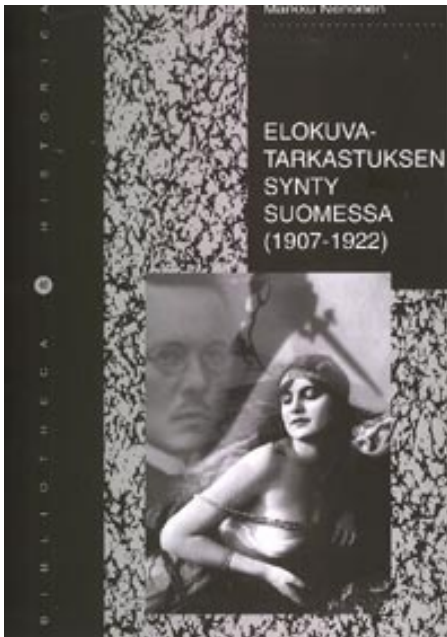
SKS:n muhkea Vuosikirja on omistettu prof. Kauko Pirisen muistolle. Runsaan artikkeliaineiston ohella teoksessa on mm. 50 kirja-arvostelua.

Mirja Härkönen - Antti Raunio - Timo Vasko (toim.) Lähetystyö ja ekumenia arkistojen valossa. Kristillisen lähetystyön ja ekumeenisen toiminnan arkistolähteitä Suomessa 1800- ja 1900-luvulla.

SKHS:n Toimituksia 182. Sid. 332 s. Jäsenhinta 100 mk (ovh 150,-)

SHS:n LOPPUSYKSYN UUTUUKSIA
Jäsenhintana 98,- (ovh 140,-)

Mikko Uola

**“SUOMI SITOUTUU HAJOTTAMAAN...
Järjestöjen lakkauttaminen vuoden 1944
välirauhansopimuksen 21. artiklan perusteella**

Perusteellinen tutkimus “fascistisiksi ja hitleriläis-
mielisiksi” leimattujen järjestöjen lakkauttamisesta
sodan jälkeisessä Suomessa.